

1990 SONRASI ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE KİTLE İLETİŞİM SİSTEMİ VE TEMEL SORUNLAR

Leyla BUDAK* İlker ERDOĞAN**

ÖZET

Çin Halk Cumhuriyeti'nde parti ve hükümet, tüm yazılı ve görsel-işitsel medyayı sıkı bir şekilde kontrol etmekte ve mevcut ideolojik çizginin propagandasını yapmak için medyayı kullanmaya devam etmektedir. Anayasa, tüm vatandaşlar için ifade ve basın özgürlüğünün temel haklar olduğunu belirtmekle birlikte, hükümet uygulamada bu hakları sınırlamaktadır. Medya alanında devletin yoğun müdahalesi söz konusudur. Büyük medya organizasyonları CCTV, People's Daily, Xinhua Haber Ajansı devlete ait medya kuruluşlarından bazılarıdır. Gazetelerde, televizyon ve radyo yayınlarında ticarileşme etkisi yükündür. Çin'de televizyon yayıncılığı Çin Merkez Televizyon Yayın Kurumu tarafından kontrol edilmektedir. Ayrıca yerel televizyon yayınları da mevcuttur. Tüm medya çalışanları kontrol altında tutulmaktadır; hem resmi hem de resmi olmayan düzenlemeler gereğince gazetecilerin politik açıdan hassas olarak değerlendirilen konuları haber yapmaları engellenmektedir. Hükümet, Komünist Parti idaresinin öğretilerine doğrudan meydan okuyan düşüncelerin ya da eleştirilerin yazılı ya da görsel-işitsel medyada yayınlanmasına izin vermemektedir. Gazetelerin, radyo ve televizyon yayınlarının eleştirel açıdan politik konuları ele alması benimsenen bir yaklaşım değildir. Rejim karşıtı fikirleri ya da ulusal otoriteyi tahrip edici düşünceleri kısırtan, ulusal birliğe zarar veren materyalin yazılı ya da görsel-işitsel medyada yer alması ilgili kanunlar uyarınca cezalandırılmaktadır. Haber üretim süreci yoğun bir şekilde kontrol edilmektedir. Çin'de kamusal politikaya ilişkin tüm tartışmalar otoriter elitin egemenliği ve kontrolü altında devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Çin Halk Cumhuriyeti, Kitle İletişim Sistemi, Yasal Düzenlemeler, Kontrol, Sansür, Basın Özgürlüğü*

MASS MEDIA SYSTEM AND FUNDAMENTAL PROBLEMS IN PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AFTER 1990

ABSTRACT

The Party and Government continue to control all print and broadcast media tightly and use them to propagate the current ideological line in People's Republic of China. The Constitution states that freedom of speech and of the press are fundamental rights to be enjoyed by all citizens; however, the Government restricts these rights in practice. There is heavy government involvement in the media field; the largest media organizations such as CCTV, People's Daily, Xinhua News Agency are agencies of the government of Public Republic of China. Television. Broadcasting is controlled largely by Chinese Central Television. There are also local television channels. All media employees are under explicit; both formal and informal guidelines continue to require journalists to avoid coverage of many politically sensitive topics. The Government does not permit citizens to publish or broadcast criticisms of senior leaders or opinions that directly challenge Communist Party rule. Chinese newspapers and radio television organizations tend to lack in analysis of political events as this tends to more critical or sensitive. Legal regulations criminalize publication or broadcast of material containing content intended to incite national division, damage national unity, incite subversion of national authority or incite the overthrow of the socialist system. The process of news production is heavily controlled. All discussions of public policy in China are dominated by the authoritarian elite.

Keywords: *People's Republic Of China, Mass Media System, Law Regulations, Control, Censorship, Freedom Of Press*

* Yrd.Doç.Dr., Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Bornova-İZMİR

** Arş.Gör., Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Bornova-İZMİR

1.GİRİŞ

Dünyanın en önemli ekonomik güçlerinden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti, özellikle son yirmi yılda gerçekleştirmiş olduğu hızlı kalkınma hamlesiyle dünyada en çok ilgi çeken ülkelerden biri olmayı başarmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde 'Sosyalist Pazar Ekonomisi' veya "Sosyalist Piyasa Ekonomisi" adı verilen sistem uyarınca, parti ve devletin yönetiminde kapitalizm geliştirilmeye çalışılırken, siyasette de tek partinin, Çin Komünist Partisi'nin egemenliği devam etmektedir. Kapitalist ekonomilere giderek daha çok benzemeye başlayan Çin Halk Cumhuriyeti, planlı ekonominin bazı özelliklerini de taşımaktadır. Çin 1970'li yılların sonlarında başlayan ekonomik reformları sayesinde dikkate değer bir ekonomik büyüme sürecine girmiştir. Bugün ise, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmayı başarmıştır. Ülke, toplam yüzölçümü olarak Rusya, Kanada ve ABD'den sonra dünyanın en büyük dördüncü ülkesidir. Haziran 2003 tahminlerine göre nüfusu 1.286.975.468'dir. Nüfusunun %70'i 15-64 yaş grubunda yer almaktadır. Nüfusun yaş ortalaması 31.5'dir. Ortalama yaşam beklentisi ise, 72.2 yıldır.

Çin Halk Cumhuriyeti, özellikle son yirmi yılda gerçekleştirdiği atılımlarla birlikte dünya ekonomileri için fırsatlar yaratırken, bir takım tehditleri de beraberinde getirmekte, küresel ekonomi ve uluslararası ticarete en önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, dünya ülkeleri Çin Halk Cumhuriyeti'ni, ekonomisiyle, gerçekleştirdiği reformlarla, dış ticareti ve son dönemdeki Dünya Ticaret Örgütü üyeliği ile yakın takibe almıştır. Dünya ülkeleri bu dev pazardan faydalanma konusunda ciddi stratejiler belirlemektedirler (Arisoy vd, 2004).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin büyük ekonomik kalkınması, dünya üzerinde en önemli ekonomik güçlerden biri olmayı başarması, sosyal bilimlerle ilgilenen farklı bilimsel disiplin alanlarında çalışan akademisyenlerin yoğun ilgisini çekmektedir. Merkezi planlı bir ekonomiden "Sosyalist Pazar Ekonomisi" diye adlandırılan ve kendine özgü koşulları olan ekonomi sistemine geçiş sosyal alanda öngörülemeyen ve Çin halkının yaşamını her yönü ile etkileyen önemli değişimleri de beraberinde getirmektedir.

Bu sürece paralel olarak, ülkedeki ekonomik, siyasal ve sosyal gelişmelerin etkisi ile Çin medyası kendine özgü koşulları olan oldukça farklı bir kitle iletişim sisteminin normatif yapılanmalarını içermektedir. Çin geçiş sürecini yaşayan ve Sovyetler Birliği'nden ayrılan Merkezi Asya ve Kafkasya'daki Cumhuriyetlerden, Rusya'dan, Doğu Avrupa'daki Cumhuriyetlerin sistemlerinden farklı bir model sunmaktadır. Politik yapıda tek parti egemenliği devam ederken, ekonomide "Sosyalist Pazar Ekonomisine" geçişin etkileri medya alanında da izlenebilmekte ve Çin medyası belli ölçüde çeşitlilik içeren, reklam gelirleri ile ekonomik açıdan devletten ayrılabilen, fakat bununla birlikte ifade ve basın özgürlüğü alanında Çin Komünist Partisi'nin kontrolünün devam ettiği oldukça farklı bir sistemdir.

Bu çalışmada, Çin medyası, medyayı etkileyen anayasal düzenlemeler, yazılı basının genel çerçevesi, radyo ve televizyon yayıncılığının önde gelen kuruluşları, internet haberciliği ile ilgili politikalar, haber ajansları, temel basın ve ifade özgürlüğü sorunları

temelinde genel bilgilerin sunulması amaçlanmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti gibi nüfus yoğunluğu açısından dünyanın en büyük ve coğrafi sınırlar açısından da dünyada dördüncü sırada yer alan bir ülkenin sayısal açıdan zengin çeşitlilik içeren medyasının tek bir makale bağlamında sunulması belli sınırlılıkları beraberinde getireceği için bu çalışma, Çin kitle iletişim sistemine bir giriş niteliği taşıyacak ve takip edecek çalışmalarla tamamlanacaktır.

2.ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE KİTLE İLETİŞİM SİSTEMİ

Çin Halk Cumhuriyeti'nde, Mao-sonrası devlet kontrollü pazar mekanizmasının gelişmesi, Maoist dönemden büyük ölçüde ayrılan ve 'hareketsiz liberalleşme' olarak tanımlanan bir rejimle sonuçlanmıştır. Devlet kontrollü pazar mekanizması kitle iletişim alanı da dahil olmak üzere tüm toplumsal, kültürel ve ekonomik sistemleri kontrol etmektedir. Bu pazar mekanizması üç temel unsur ile karakterize edilmektedir (Lee, 2006: 176-178):

Birincisi, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki sistem, totaliter bir sistemden devlet-kapitalist otoriter sisteme geçişi ifade etmektedir. Bu sistem, ekonominin dinamikleri ile siyaset arasında görece bir ayrılmayı gündeme getirmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nde pazara yapısal olarak devlet politikası egemendir ve pazar haline gelmiş medya da Çin Komünist Partisi'nin ideolojik önermelerine karşı koyamamaktadır. Politik kontrol ile pazarın liberalleşmesi arasındaki çok yönlü zıtlıklar, devleti, ekonomiyi ve kültürü politize etmiştir. Bununla birlikte, devlet hala otoriter ve zorla müdahale eden konumunu korumaktadır.

İkincisi, medya kuruluşları daha geniş izleyici ve okur kitlelerini çekebilmek için bol miktarda uydurma habere başvurmaktadır. Parti basını 1970'li yıllarda hakimiyetini sürdürürken, daha yumuşak ve ideolojik olarak da daha farklı olan akşam basını 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Fakat, bunlar arasında daha popüler olanlar 1990'lı yıllardan sonra metropoliten basını oluşturmuştur. Metropoliten basın daha çok günlük şehir hayatını etkileyen olaylara ve politikalara önem vermiştir. Reklam gelirlerinin ve Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki şehirli nüfusun gelir seviyesinin artması, metropoliten basının gelişmesini de etkilemiştir. Sahil bölgeleri ile iç kısımlardaki eyaletler arasında medya kaynakları bakımından giderek artan eşitsizlik dikkat çekici bir hal almıştır.

Üçüncüsü, çeşitli araştırmalardan elde edilen verilere bakıldığında, gazetecilerin rol tanımının değiştiği ve parti propagandacıları yerine bilgi sağlayan insanlar oldukları görülmektedir. Bununla birlikte, gazeteciler Parti'nin yönlendirmesi altındaki kimliklerini korumuşlardır. Bu süreçte gazeteciler bilgilendirici ama aynı zamanda belirli bir çerçevenin dışına çıkmamaya özen gösteren merkezin kontrolü altındaki medya çalışanları olarak kabul görmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin medya alanındaki geçiş sürecini analiz etmeye yönelik çeşitli araştırmalar son yıllarda giderek artmaktadır. Bu araştırmalar arasında özellikle dikkat çekenlerden bazıları şunlardır: Chan 1993; 2003; Chu 1994; Hong 1998; Lee

1990; 1994; 2000; Liu 1998; Lynch 1999; Pan 2000; Zhao 1998; 2000; 2003.* Batıda yapılan araştırmalarda, medyada demokratikleşme ve liberalleşme süreçleri arasındaki ilişkiler incelenmekte, burada öncelikli konular, medyadaki pazar ekonomisine geçişle birlikte devletin finansal desteğinin kesilmesi ve medya girişimlerinin kendi finansal gelirlerini sağlamaları, reklamcılık ve diğere finansal girdiler ile devletten bağımsız hale gelmeleri olarak ön plana çıkmaktadır.

Söz konusu araştırmalar ve Çin medyasına yönelik diğere kuramsal katkılarda özellikle şu üç görüş ön plana çıkmaktadır (Xin, 2006:1-10): İyimser (optimist) görüş, olumsuz (negative) görüş ve orta yol (middle ground position).

Optimist görüşü savunan Lee'ye göre, Batı kökenli gazetecilik normlarının uygulanması ve medya rekabetinin artması ile Çinli gazetecilerin mevcut ideolojik ve politik kontrole karşı harekete geçeceği, sansür ve baskıya karşı çıkacakları öngörülmektedir. Ek olarak, politik sistemin içinde de meydana gelebilecek reformist hareketlerin Çin'deki tüm toplumsal sistemleri etkileyebileceği ve bunun medya alanında özgür girişimlerin önünü açabileceği görüşü iyimser ekolü savunanların ortak çıkış noktasıdır. Bu görüş özellikle yeni kurulan pazar sistemine göre çalışan (kendi finansal kaynaklarını sağlayan) medya girişimlerinin yayın içeriklerinde giderek artan sayıda siyasal olmayan, ama ifade özgürlüğü açısından önemli sayılabilecek röportajların ve ek olarak birçok toplumsal haberin özgün şekilde ele alınışını, analize dayalı yorumların artmasını temel dayanak olarak sunmaktadır (Lee, 2001: 7-20).

İyimser (optimist) görüşe karşı çıkanlar negatif ekolün temsilcileridir. Çin'deki ticarileşmenin bağımsızlık olmadan gerçekleştiğini ve bunun bir tür politik demokratikleşme olmayan liberalizm olduğunu belirtmektedirler. Ancak bu görüşe göre, medya alanında iyimser bir gelişme mevcut değildir. Bu görüşü savunanlardan Chan (1993:1-21) Çin'deki medya transformasyon sürecinin, politik sistemde herhangi bir radikal değişiklik gerçekleştirmeyeceğini, çünkü gerçek anlamda bir özgürlüğün medyada var olmadığını, politik sistemin kontrolü ve etkisinin devam ettiğini ve bu anlamda aslında çok fazla bir radikal değişimin söz konusu olmayacağını belirtmektedir.

Bu iki görüşün orta bir yolu ise, ne çok iyimser ne de negatif olmayı savunanların görüşüdür. Bu görüş, Çin medyasında gerçekten önemli bazı değişimlerin gerçekleştiğini, ancak yeterli olmadığını, basın ve ifade özgürlüğü ile ilgili aşılması gereken önemli bir mesafe olduğunu, ancak bunun çok büyük bir umutsuzluk sürecini değil, takip edilmesi gereken bir yolun varlığına işaret ettiğini ve uzun dönemi kapsayacak bazı reformist politikaların uygulamaya konulmasını gerektirdiğini belirtmektedirler. Bu görüşü savunanlardan Wu (2000:45-67), Eski Sovyetler Bloğu'ndaki çözümlerin medya alanına etkisinin daha doğrudan ve ekonomi alanındaki değişimlere paralel olarak gerçekleştiğini, ancak Çin'de değişimin ekonomi alanında tümüyle hissedildikten sonra diğere sosyal ve kültürel alanları da etkisi altına alacağını öngörmektedir.

Çin medya alanında şu anda etkin olan politikalar Pekin yönetiminin kontrolü ve etkisinin sürdüğünü göstermektedir. Aşağıda öncelikle kontrol ve siyasi etkiler ele alınmakta, daha sonra da medya alanının yapısal durumu genel hatları ile açıklanmakta, basın ve ifade özgürlüğü temel sorunsalları genel çerçevede tartışılmaktadır.

3.YASAL DÜZENLEMELER

1982 tarihli Anayasa'nın 35. maddesi, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki vatandaşların ifade, basın-yayın, toplantı yapma, organizasyon kurma, eylem ve protesto hakları olduğu belirtmektedir. Ancak, bu özgürlükler Anayasa'nın dört farklı maddesi tarafından kısıtlanmaktadır. Anayasa'nın 38. maddesi Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki vatandaşların saygınlığını korumaya yöneliktir. Bu madde uyarınca, Çinli vatandaşların küçük düşürücü ya da yalan ifadelerle rencide edilmesi yasaklanmaktadır. Anayasa'nın 51. maddesinde vatandaşların özgürlüklerini kullanırken ulusun, toplumun ve de diğer bireylerin özgürlüklerinin zarar görmesine yönelik faaliyetleri engellenmektedir. Anayasa'nın 53. maddesi ise, tüm Çinli vatandaşların kamu düzenini ve ahlaki değerlerini tehdit edebilecek, devlet sırlarına zarar verebilecek konularda hassas olmaları gerektiğini öngörmektedir. 54. maddeye göre ise Çinli vatandaşların anavatanın güvenliği, saygınlığı ve çıkarlarını koruması zorunluluğu vardır. Bu maddenin ifade ettiği düzenlemelerin dışında yapılacak olan eylemler yasaklanmaktadır. Uygulamada bu maddelerin arzu edilmeyen siyasi enfomasyonları manipüle etmek için kullanıldığı bilinmektedir (Freedomhouse Report, 2006).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde medya alanını düzenleyen kanunlar çok çeşitli ve kapsamlıdır. Söz konusu kanunlar yazılı basını, radyo ve televizyon yayıncılığını ve elektronik medyayı düzenlemekte, ayrıca reklamcılık, sinema gibi iletişim alanlarında da etkili rol oynamaktadır. İletişim alanını düzenleyen kanunların yanı sıra, 'Devlet Sırlarını Koruma Kanunu', reklamlar ile ilgili bazı genel yasalar, telif hakları ile ilgili kanunlar da medya alanını etkilemektedir (Fu ve Culten, 1996:1-10 vd).

Özellikle Ceza Hukuku ve yönetsel düzenlemeler medya çalışanlarının faaliyetlerini etkilemekte ve bazı kısıtlılıklar getirebilmektedir. Bunların en önemlilerinden biri Mayıs 1989 tarihinde ilan edilen 'Ulusal Sırları Koruma Kanunu'dur. Bu kanun uyarınca, medyada yer alan haberlerin bazı konularda hassas olması gerekmektedir. Bu konular arasında, askeri faaliyetler, ekonomik ve sosyal kalkınma için öngörülen projeler, teknolojik gelişim ile ilgili konular, ulusal güvenlik kurumları tarafından yürütülen ceza soruşturmaları ve devlet kurumları tarafından devlet sırrı olarak değerlendirilen diğer bazı konular yer almaktadır.

Yukarıda yer alan yasal düzenlemeye benzer bir başka yasa, 1992 Haziran'ında çıkarılan 'Haber ve Yayınlar için Devlet Sırlarının Korunması Hakkında Düzenleme''dir. Bu yasada, gazetecilerin enfomasyon kaynakları hakkında şüpheleri mevcut ise, muhabirlerin haber ile ilgili olarak, ilişkili devlet haber ajansından haberin kaynağını kontrol etmeleri istenmektedir. Devlet haber ajansından gerekli izin alındıktan sonra, haberin basımı yapılabilir. Bu ve benzeri yasal düzenlemeler, gerek devletin haber ajanslarının yükünü arttırmakta, gerekse potansiyel olarak önemli olabilecek

enformasyonun akışında büyük ölçüde bir yavaşlama meydana getirmektedir (Freedomhouse Report, 2006).

2000'li yıllarda yürürlüğe giren yeni yasalarla (Freshfields Bruckhaus Deringer Bulletin, 2004) film üretimi, uydu yayıncılığı ve televizyon reklamcılığı konularına yeni düzenlemeler getirilmiştir. 1 Aralık 2003 tarihinde kabul edilen bir yasal düzenlemeyle de yerel film pazarının yabancı girişimcilere açılması öngörülmüştür. Yabancı film prodüktörlerinin eğitim, tarih, bilim, sanat gibi konularda, Çinli prodüktörlerle birlikte film üretebilmelerinin yolu açılmıştır. Ancak, film prodüktörlerinin Çin'in gelenekleri, inançları ve yaşam alışkanlıklarına uygun, aynı zamanda Çin'deki ekonomik, kültürel ve sosyal yapıyı iletilecek ve bu yapıya zarar vermeyecek filmler üretmeleri istenmektedir. 1 Ocak 2004 tarihinde kabul edilen başka bir yasal düzenleme ile yabancı film prodüktörlerinin bazı şehirlerde (Pekin, Shanghai, Guangzhou, Chengdu, Xian, Wuhan ve Nanjing) sinema alanına getirecekleri yatırımların oranı % 75 olarak belirlenmiş, Çin'in diğer bölgelerinde ise, yabancı yatırımcıların finans yatırımları % 49 olarak saptanmıştır. 10 Ocak 2004 tarihinde ise, uydu ile yayın yapan yabancı televizyon kanallarının Çin'e yayın yapmasına izin veren bir yasal düzenleme yayınlanmış, ancak içerik ve uygunluk açısından bazı prensiplerin karşılanması istenmiştir. 31 Aralık 2003 tarihinde televizyon reklamlarının içerikleri ile ilgili bazı düzenlemeler kabul edilmiştir. Radyo ve televizyon reklamlarının halkın ahlaki değerlerine uygun olması istenmiş, tütün ve bazı özel ilaç reklamları yasaklanmıştır.

4.YAZILI BASIN, HABER AJANSLARI VE İNTERNET HABERCİLİĞİ

Çin Halk Cumhuriyeti'nde ulusal ve yerel (eyaletlere, bölgelere, şehirlere ait) düzeyde çok sayıda gazete ve dergi yayınlanmaktadır. Bunlar arasında, 1990 sonrası dönemde etkinliklerine devam etmiş olan gazetelerden en önemlileri şunlardır: Asman-Pacific Economic Times -*Ya-Tabi Jingji Shibao*- (Guangzhou'da yayınlanan bu gazete, Guangdong Sosyal Bilimler Akademisi tarafından finansal açıdan desteklenmektedir), China Business Times -*Zhongguo Gongshang Shibao*- (Pekin'de yayınlanmaktadır), China Daily (Pekin'de İngilizce yayınlanan devlete ait bir gazetedir. Çin Komünist Partisi tarafından kontrol edilen bu gazete, ülke genelindeki en büyük tirajlardan birine sahiptir. Gazetenin editoryal merkezi Kuzey Pekin'dedir. Gazetenin Çin'in büyük şehirlerinin hemen hepsinde de merkezleri bulunmaktadır. Ayrıca, birkaç yabancı ülke başkentinde de bu gazetenin merkezleri yer almaktadır. Çin'de en büyük tiraja sahip gazetelerinden biri olan China Daily'nin editoryal süreçteki kontrol mekanizması, yayın içeriğinin ön denetiminde etkin bir şekilde işletilmektedir), Economic Daily -*Jingji Cankao Bao*- (Pekin'de yayınlanmakta olan bu gazete bir haber ajansı tarafından işletilmektedir), Economic Information -*Jingji Cankao Bao*- (Pekin'de yayınlanmaktadır), Liberation Daily -*Jiefang Ribao*- (Çin Komünist Partisi'ne bağlı Shanghai Belediye Komitesi'nin yayın organıdır), New Observer -*Xin GuanCha*- (1989 Tiananmen Meydanı olaylarından sonra yayını durdurulmuş olan bu gazete Pekin'de All-China Writers Association tarafından çıkarılmaktaydı), People's Daily -*Renmin Ribao*- (Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin yayın organıdır) (Xiaogang, 1993:221).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde yayınlanan en önemli haber ve politika dergileri ise, China Mail, Feng Hua Yuan, Hua Xia Wen Zhai, Overseas Tidings Magazine, QingYun, XinMin Weekly'dir.

Çin'de etkili olan iki haber ajansından söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki, China News Agency –Zhongguo Xinwen She- (Bu haber ajansı özellikle Hong Kong, Macao ile Tayvan'a ve deniz aşırı Çinli vatandaşlara yönelik haber akışını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Devlete ait bir kuruluştur) ve ikincisi de, New China News Agency – Xinhua Tongxun She (Çin'in resmi haber ajansı)dır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde basın ve ifade özgürlüğü açısından en önemli olaylardan biri, 1989'daki kanlı Tiananmen Meydanı olayıdır. Yazılı basın çalışanları açısından bu olay bir dönüm noktası niteliğindedir. Tiananmen'den sonra, 1990'lı yıllarda medya büyük çapta ticarileşme yönüne kaymış ve politik sistemin getirdiği direktiflere uyarak kazancını arttırmayı hedeflemiştir. Ücretli gazetecilik yaygın bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Ayrıca, gazete editörleri, ön sayfaların planlı ekonomiye, orta sayfaların karma ekonomiye ve geri kalan sayfaların da serbest ekonomiye ayrılması yönünde bir eğilim sergilemektedirler (Lee, 2006:177-178). 1990'ların başlarından beri gazetecilik ücretleri yazılan ya da yayınlanan haber metinlerinin sayısı ve uzunluğu ile ilişkilendirilmiştir. Bir haber metninin çok kritik olarak nitelendirilmesi durumunda, gazetecinin hiç ücret almaması ya da ek ödeneklerini kaybetmesi (ki bu maaşının hemen hemen yarısı kadarını oluşturmaktadır) riski söz konusudur.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde internet kullanımı, denetim altında tutulmasına rağmen hızla yayılmaktadır. 2005 yılında ülkede internet kullanıcılarının sayısının 100 milyonu geçtiği bilinmektedir. Pekin yönetimi, yasaklı Falun Gong ruhani hareketine, insan hakları savunucusu gruplara ya da dış haber kaynaklarına ait olan sitelere erişimi sık sık engellemekte, ayrıca internet günlüğü ya da internet sitelerine gönderilen yazıları da denetlemektedir. Bir grup uluslararası akademisyen, 2005'te internet denetim ve sansürü için en gelişmiş ve etkin teknolojik imkanların Çin'in elinde bulunduğunu belirtmiştir (BBC Report, 2006). Birçok birey internet teknolojisi kullandıkları ve Çin'deki mevcut siyasal ve toplumsal düzenle ilgili görüşlerini başka insanlara aktardıkları için hapse atılmıştır. Pekin Yönetimi, internetin hızla yaygınlaşmasının, siyasi eğilimlerin kitle desteği kazanmasında etkin bir araç olması nedeniyle de büyük bir endişe duymakta ve hükümet de ticaret ve eğitim alanlarıyla sınırlı olduğu sürece internet kullanımına destek vermektedir.

5.RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞI

Radyo yayıncılığı da Çin Komünist Partisi'nin kontrolü altındadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde devlete ait Çin Devlet Radyosu ülkenin birçok eyaletine yayınlarını ulaştırabilmektedir. Ülkede internet teknolojisini kullanarak yayın olanaklarını geliştiren radyo yayın istasyonu sayısı da son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. Başlıca radyo yayın kuruluşları arasında; China Radio International, (43 dilde yayın yapmakta), 99g.1.com (internet yayını), Shanghai Radio (Shanghai merkezli) , Voice Of West Lake, Beijing Music Radio FM (Pekin merkezli) , Shanghai East Radio sayılabilir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde eyaletlere ait veya bölgesel, ayrıca yerel düzeyde yayın yapan ve internette de yayınlarını dinleyicilere ulaştıran çok sayıda radyo yayın kuruluşu bulunmaktadır.

Çin Merkezi Televizyonu (Chinese Central Television-CCTV) ülkenin merkezi devlet televizyon yayınıdır ve ulusal düzeyde yayın yapan tek devlet kuruluşudur. Devlet denetimindeki merkezi televizyonun dışında, bölgesel ve yerel düzeyde yayın yapan televizyon kuruluşları da mevcuttur. Televizyon yayıncılığı, 'Propaganda Departmanı ve Radyo, Film ve Televizyon Komisyonu' tarafından kontrol edilmektedir.

Ülke dışından yayın yapan yabancı ülke televizyon yayınlarının ülke genelinde izlenebilirliği sınırlıdır. Televizyon, haber kaynakları arasında ülke genelinde en yaygın olanıdır. Ülke genelinde yayın yapan ve oldukça güçlü bir enformasyon aracı olan CCTV hükümet denetimindedir ve özellikle haber yayınlarında bunun etkisi açıkça görülmektedir. CCTV'nin haber yayınlarının tüm yerel televizyon kanallarında gösterildiği, haber konusunda yerel kanalların CCTV'ye bağımlı olduğu ve yerel televizyon kanallarında CCTV merkez televizyonunun ana haber bültenlerinin yer aldığı bilinmektedir. CCTV'nin 16 kanalı bulunmaktadır.

Çin Merkezi Televizyonu'nun (CCTV) İngilizce yayınları, uydu aracılığıyla ABD ve İngiltere'deki izleyicilere aktarılmaktadır. Pekin yönetimi yabancı yayınlarının ülke içindeki kuruluşların yayın imkanları kullanılarak aktarılmasına, 'ulusal güvenliği veya siyasi istikrarı tehdit etmeme' koşuluyla izin vermektedir. Televizyon sektörü özellikle büyük kentlerde rekabete açıktır. Çinli yetkililerin açıkladığı 2002 rakamlarına göre, ülkede 1 milyar 100 bin televizyon izleyicisi bulunmaktadır (BBC Report, 2006). Time Warner, News Corp ve Hong Kong merkezli Phoenix TV gibi büyük kuruluşlara ait belirli kanallar, Guangdong eyaletinde kablolu sistemle yayınlarını ulaştırabilmeleri açısından son yıllarda Pekin Yönetimi ile bazı anlaşmalar yapmışlardır.

Merkez Çin'de CCTV'nin dışında eyaletlere ait veya bölgesel, yerel düzeyde de çok sayıda televizyon ve radyo yayını kuruluşu bulunmaktadır. En önemli yayını kuruluşları arasında; Beijing Television Station (BTV), Chongqing People's Broadcast Television (CQTV), Guangdong Television (GDTV), Hebei Television (HEBTV); Heilong Jiang Television (HLJTV), Nanjing Broadcasting Network (NBN), Shanghai Media Group (SMG), Tianjin Television (TJTV), Xingjiang People Broadcasting Station sayılabilir.

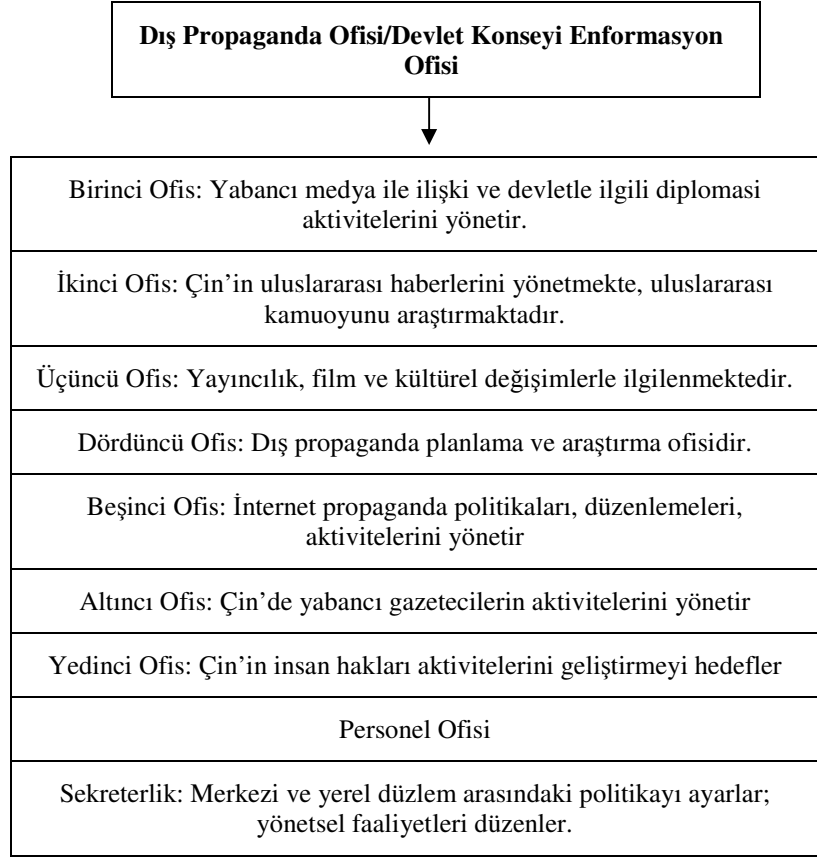
1990'lı yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti'nin televizyon yayıncılığı alanındaki önemli tartışma konularından biri, yurtdışından ithal edilen program içeriklerinin Çin kültürüne etkisidir (Chang, 1999). Söz konusu program içeriklerinin Çin'de yaygın olan ulusal değerleri ve kültürü tahrip ettiği ve genç jenerasyon üzerinde olumsuz etki yaratabileceği görüşü Çinli yöneticiler tarafından ulusal ve uluslar arası kamuoyuna aktarılmıştır. 2000'li yıllarda da, Çin Halk Cumhuriyeti'nin televizyon yayını içeriklerinin genel çerçevesi üzerine tartışmalar devam ederken, Çin Komünist Partisi'nin bu alandaki kontrolü ilgili denetim ve kontrol birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Özellikle Merkezi Propaganda Departmanı'nın Televizyon ve

Radyo Bölümü ile haberleri denetleyen birimi yayıncılık alanında etkin rol oynayan kontrol mekanizmalarıdır.

6.BASIN VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ GENEL SORUNLAR

Kitle iletişim alanında, ülke genelinde hükümetin yoğun bir baskısı ve kontrolü mevcuttur. Günümüzde, Çin Komünist Partisi'nin 'Merkezi Propaganda Departmanı', Çin toplumunun genelinde merkezi ve belirleyici bir rol oynamaktadır. Merkezi Propaganda Departmanı, Çin Halk Cumhuriyeti'nin tüm gazete ve dergilerini, film, televizyon ve radyo yayıncılığını, interneti, basın endüstrisini ve toplumun her düzeyini etkileyen enformasyon ve kültürel bilgi akışını izlemekte, talimatları ile yönlendirmekte, kontrolü altında tutmaktadır (Brady, 2006:58-59). Komünist Parti, medyayı Parti'nin propaganda aracı olarak kabul etmekte, ülkenin sorunlarının eleştirel düzeyde medya ortamında tartışılmasını benimsememektedir. Bir diğer yandan, Batılı örgütler örneğin 'Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü' ülkeyi 'gazeteciler için dünyanın en büyük hapisanesi' olarak tanımlamaktadır. Merkezi Propaganda departmanının başlıca bölümleri ise şu şekildedir:

Merkezi Propaganda Departmanı	
Televizyon ve Radyo Departmanı	Haber Departmanı
Yayıncılık Departmanı	Sanat ve Kültür Departmanı
Propaganda ve Eğitim Departmanı	Felsefe ve Sosyal Bilimler Ulusal Planlama Ofisi
İnsan Kaynakları Departmanı	Çin Egemen Gazetecilik Geliştirme Merkezi
Teori Departmanı	Politika ve Yasal Düzenlemeler Araştırma Ofisi
Kamuoyu Departmanı	

Kaynak: Brady (2006, 61)'den uyarlanmıştır.

Çinli gazetecilerin Komünist Parti'nin önceliklerini kavraması ve ayrıca hassas olan konular hakkında haber yapmaktan kaçınması beklenmektedir. Çin'de risk taşıyabileceği düşünülen konular arasında en önceliklisi; halkın demokrasiye yönelik taleplerini dile getirebileceği her tür eylem bulunmaktadır. Ayrıca risk taşıyabileceği düşünülen diğer konular arasında, ayrımcılık ya da Tayvan ve Tibet'teki etnik azınlıklar ile ilgili konular, milliyetçilik, işçi hareketleri, kitlesel hareketler, doğal ya da doğal olmayan felaketler (kaza , yangın vb.), trajik olaylar, uluslararası kriz durumları gibi vb. yer almaktadır. Bununla birlikte, görece olarak özgür haber akışı içinde değerlendirilebilecek konular arasında ise, sanat, finans ve ekonomi konuları yer almaktadır. Bunlar eleştirel olmadığı sürece politik açıdan hassas konular olarak değerlendirilmemektedir (Freedomhouse Report, 2006).

2001 yılında ‘Merkezi Propaganda Departmanı’ tüm ulusal liderlerin fotoğraflarının kullanılmasına yönelik basın alanında mevcut kısıtlamaları güçlendirmiştir. Tüm yerel medya girişimleri, ‘Merkezi Propaganda Departmanı’nın eyalet bürolarından fotoğrafların kullanımına ilişkin bir ön izin almak zorundadır. Ayrıca, dergi yöneticileri ulusal liderlerin fotoğraflarının kullanılması konusunda bu kişilerin kendilerinden bir ön izin alınmasını umut etmekte ve bu sürecin fotoğraflardaki kişilerin herhangi bir itirazını giderebileceğini düşünmektedirler (Freedomhouse Report, 2006).

Tabu sayılan ve eleştirilmesi istenmeyen konuların en önemlisi Çin Komünist Partisi’dir. Çin Komünist Partisi’nin medyayı denetlemek için çıkardığı ve son yıllarda önemli bir kontrol talimatı olarak ön plana çıkan ‘7 Hayır’ direktifi Çinli gazetecilerin çalışma alanını önemli ölçüde daraltmış, bu talimattan sonra medya alanında kontrol ve sansür konusu daha çok tartışılmaya başlamıştır.

Bu direktif uyarınca Çin medyası aşağıdaki yasaklara uymak zorundadır (Duran, 2006):

- ✓ Marksizmin, Mao Zedong Düşüncesinin ve Deng Şiaoping Teorisinin öncü rolünü yadsımak.
- ✓ Komünist Parti’nin temel ilkelerine, resmî çizgiye ve politikalarına muhalefet etmek.
- ✓ Devlet sırlarını ifşa etmek, ulusal güvenliğe ya da ulusal çıkarlara zarar vermek.
- ✓ Ulusal azınlıklar ya da dinler konusundaki resmî politikalara muhalefet etmek ya da ulusal birliğe zarar vermek ve toplumsal istikrarı bozmak.
- ✓ Cinayet, şiddet, müstehcenlik, büyü ya da sahte bilimleri övmek.
- ✓ Söylenti ya da yalan haber yaymak ya da Parti’nin ve hükümetin işlerine karışmak.
- ✓ Parti’nin propaganda disiplini ya da ulusal yayıncılık ve reklamcılık konusundaki düzenlemeleri ihlâl etmek.

‘7 Hayır’ direktifine göre, bir özerk bölge ya da belediye sınırları içinde, bir medya kuruluşunun söz konusu yasaklara uymadığı saptanırsa ve bu nedenle ikiden fazla yayını kapatılırsa, bu medya kuruluşunun bir yıl boyunca yeni bir yayın yapamayacağı öngörülmüştür. Bu yasağın, özel olarak azınlıkların yaşadığı Sinkiang ve Tibet bölgesi için tasarlandığı belirtilmektedir (Duran, 2006). Çin’deki tüm medya kuruluşlarının zaten devlet ve parti denetiminde olmasına rağmen bu yasakların açıkça uygulamaya sokulması ülkede basın ve ifade özgürlüğü konusunda ciddi tehditlerin söz konusu olduğunu göstermektedir.

7.GENEL DEĞERLENDİRME

Çin Halk Cumhuriyeti, büyük nüfusu, teknolojik gelişmişliği sayesinde bölgesinde güçlü bir konuma yükselmiştir. Günümüzde Çin’in teknolojik ve ekonomik öncülüğü

dünyanın diğer büyük ekonomik güçlerinin tepkisini çekmektedir. Endüstriyel üretim, yatırım ve pazar olanakları açısından önümüzdeki yılların en fazla stratejik öneme sahip bölgelerinden biri olacağını kanıtlayan Çin'in ekonomisi batılı ülkeler tarafından dikkatle izlenmektedir.

Özellikle Çin'de iş çevreleri, önemli bir ekonomik güç kazanmış olmalarına rağmen henüz bağımsız bir siyasî güce sahip değillerdir. Komünist Parti de kapitalistlerin yalnızca Komünist Parti içinde örgütlenmesine izin vermektedir; Çin Komünist Partisi (ÇKP) bu süreçte daha önceki birçok güç ve yetkisinden vazgeçmiştir; ancak, Rusya'nın tersine, Çin'in ekonomik başarısında ÇKP'nin kontrolü elinde tutmasının, kaos ortamını önlemesinin önemli katkısı olmuştur. Diğer taraftan, ÇKP eskiden üzerinde sıkı kontrolü olan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi birçok alandan çekilmiştir. Ekonomik büyümenin ve partinin başarısının devamı için serbestleşmenin sürmesi gerekmektedir. ÇKP daha önce görülmemiş bir ekonomik başarıyı gerçekleştirmiştir. Bunun siyasi diktatörlüğünü sürdürmek için yeterli olmadığına farkına varmıştır. Bugün, Çin'de halk ile ÇKP arasında partinin siyasi hakimiyeti sorgulanmamak kaydıyla ekonomik özgürlüklerin artırılmasına ilişkin görece bir anlaşmanın varlığından söz etmek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla, parti yakın gelecekte iktidarda olacaktır; ama birçok değişikliği de geçirmek zorunda kalacaktır (Aktaran Arısoy vd, 2004). Çin kamuoyunun bölge, ülke ve dünya sorunlarıyla ilgili tartışmalara yeterince aktif olarak katılamaması da süper güç olabilecek potansiyelleri etkilemektedir. Geniş halk kitlelerinde yerleşik geleneksel davranış biçimi dünya sorunlarına aktif katılımı engellemekte, ülkenin siyasal açıdan kendi kabuğuna dönük yapısını muhafaza etmesinde bir etken olmaktadır (Kızıltan, 2004:45-66).

Çin Halk Cumhuriyeti Anayasa'sı basın ve ifade özgürlüğünü temel haklardan biri olarak kabul etmektedir. Ancak, hükümet uygulamada bu özgürlükleri sınırlamaktadır. Pekin yönetimi vatandaşlarının Komünist Parti idaresini eleştiren her tür basın-yayın faaliyetini engellemekte, kitle iletişim araçlarını sıkı kontrolü altında tutmakta, basın-yayın içeriğinin mevcut ideolojik yapılanmayı desteklemesini istemektedir. Bu doğrultuda, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki yazılı basın faaliyetleri, radyo ve televizyon yayıncılığı ve internet kullanımı denetlenmekte, gerekli görülen durumlarda sansür de yoğun şekilde uygulanmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti kitle iletişim sistemi ülkenin kendi politik, ekonomik, kültürel ve sosyal yapısı içinde ele alınması gereken, birçok yönüyle de dünya üzerinde tek olma özelliğini koruyan ve kendine özgü normatif dayanaklara sahip olan bir sistemdir.

1989'daki kanlı Tiananmen Meydanı olaylarından sonra 1990'larda medya büyük çapta politik faaliyetlerinden geri çekilmiş, medyada ticarileşme etkisi son derece belirgin hale gelmiştir. Çin'de medya profesyonelliği oldukça düşük düzeydedir. 1990'lı yıllarda medyanın profesyonellik ve kalite standartlarındaki ilerlemeler parti tarafından daha başlarken bastırılmış, özellikle rejim, muhalif güçlerle karşılaştığında veya parti içinde muhalif sesler arttığında bu baskının arttığı görülmüştür. Yine 1990'lı yıllarda Çin'deki mevcut siyasal ve toplumsal düzenle ilgili eleştirel görüşlerini medya aracılığı ile halka aktaran birçok gazetecinin hapse atılmış olması, Stalinist

rejimin, muhalif sesler karşısında yaşadığı tedirginliğin boyutlarını ortaya koyması açısından önemli bir göstergedir. Bu açıdan Çin Halk Cumhuriyeti'ni, gazeteciler için dünyanın en büyük hapisanesi olarak tanımlayan batılı örgütler olması şaşırtıcı değildir. Çin'de, internetin hızla yaygınlaşması ise rejim tarafından endişe ile karşılanmaktadır. İnternetin rejim karşıtı siyasi eğilimlerin kitle desteği kazanmasında etkin bir araç olması nedeni ile sansürlenmesi ve sınırlandırılması söz konusu olmaktadır.

Ancak, Çin'in bu yapıyı daha ne kadar süre koruyabileceği başka bir ifade ile, Çin halkının muhalif seslerinin bu yapıyı ne ölçüde zorlayabileceği, medya alanında bunun olası yansımalarının nasıl gerçekleşeceği ve Çin Komünist Partisi'nin gerek dış gerekse iç zorlamalara karşı daha ne kadar direnç gösterebileceği soruları da cevap beklemektedir.

Bu çalışmayı takip edecek olan diğer çalışmalarla Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki kitle iletişim sisteminin eyaletler, bölgeler ve yerel düzeyde ele alınması, ülkede meydana gelen gelişmelerin medya alanındaki sosyal, kültürel ve politik etkilerinin ayrıntıları ile incelenmesi hedeflenmektedir. Bu çalışma, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki kitle iletişim sistemine bir giriş niteliği taşımakta ve ülkenin sisteminin normatif yapısının genel çerçevesini çizmektedir.

* Bu konuda geniş bilgi için lütfen bkz: Chan, J. M. (1993) 'Commercialization without Independence: Trends and Tensions of Media Development in China', in J. Y. Cheng and M. Brosseau (eds) *China Review 1993*, Hong Kong: Chinese University Press, pp. 251-252, Chan, J. M. (2003) 'Administrative Boundaries and Media Marketization: A Comparative Analysis of the Newspaper, TV and Internet Markets in China', in C. C. Lee (ed.) *Chinese Media, Global Contexts*, London: RoutledgeCurzon, pp. 159-96., Chu, L. L. (1994) 'Continuity and Change in China's Media Reform', *Journal of Communication*, 44(3): 4-21., Hong, J. H. (1998) *The Internationalization of Television in China: The Evolution of Ideology, Society, and Media since the Reform*, London: Praeger., Lee, C. C. (1990) *Voices of China: The Interplay of Politics and Journalism*, London: Guilford., Lee, C. C. (1994) 'Ambiguities and Contradictions: Issues in China's Changing Political Communication', in C. C. Lee (ed.) *China's Media, Media's China*, Boulder: Westview, pp. 3-20., Lee, C. C. (2000) 'Chinese Communication: Prism, Trajectories, and Modes of Understanding', in C. C. Lee (ed.) *Power, Money, and Media: Communication Patterns and Bureaucratic Control in Cultural China*, Evanston, IL: Northwestern University Press, pp. 3-44., Liu, H. (1998) 'Profit or Ideology? The Chinese Press between Party and Market', *Media, Culture and Society* 20: 31-41., Lynch, D. C. (1999) *After the Propaganda State: Media, Politics, and "Thought Work" in Reformed China*, Stanford: Stanford University Press., Pan, Z. D. (2000) 'Improvising Reform Activities: The Changing Reality of Journalistic Practice in China', in C. C. Lee (ed.) *Power, Money, and Media: Communication Patterns and Bureaucratic Control in Cultural China*, Evanston, IL: Northwestern University Press, pp. 68-

111., Zhao, Y. Z. (1998) *Media, Market and Democracy in China: Between the Party Line and the Bottom Line*, Urbana: University of Illinois Press., Zhao, Y. Z. (2000) 'Watchdogs on Party Leashes? Contexts and Implications of Investigative Journalism in Post-Deng China', *Journalism Studies*, 1(4): 577-97., Zhao, Y. Z. (2003) 'Neo-liberal Globalization, the Dream for a Strong Nation, and Chinese Press Discourses on the WTO', in C. C. Lee (ed.) *Chinese Media, Global Contexts*, London: RoutledgeCurzon, pp. 32-56.

KAYNAKÇA

- Arısoy E., Bayar G., Soranlar B., (2004), "Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti", *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2004/asya1.htm>. 10,06,2006
- Brady, A. M., (2006), "Guiding Hand: The Role Of The CCP Central Propaganda Department In The Current Era", *Westminster Papers In Communication and Culture Journal Of Westminster University*, Cilt 3 (1), 58-77
- Chan, J. M., (1993), *Commercialization without Independence: Trends and Tensions of Media Development in China*, Yu-shek. J. C., Brosseau. M., (eds), *China Review 1993*, (1-21), Hong Kong, Chinese University Press,
- Chang, T. K., (1999), "The State, Market and TV Regulation in China: A Managerial Perspective of Decentralization and Depoliticization", *AEJMC Conference Papers*, <http://list.msu.edu/cgi-bin/wa?A2=ind9909b&L=aejmc&D=0&T=0&P=3339>. 09,09,2006
- "China Media", BBC Report, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/countryprofiles/1287798.stm>. 03,06,2006
- Duran, R., "Çin'de 'Gerçeği Aramak' Yasaklandı", *Medyakronik Yazıları*, http://www.medyakronik.com/arsiv/glomedy_17080101.htm. 09,07,2006
- "Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties", Freedomhouse Report, http://www.freedomhouse.org/uploads/special_report/33.pdf. 01,09,2006
- Fu H.L., Culter R., (1996), *Media Law in the PRC*, Asia Law&Practice Publishing Ltd., Hong Kong,
- Kızıltan, A., (2004), "Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin 'Süpergüç' Olabilirliği", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 5 (1), 45-66
- Lee, C. C., (2001), "Beyond Orientalist Discourses: Media and Democracy in Asia", *Javnost The Public*, Cilt 8 (2), 7-20
- Lee, C. C., (2006), "Ekonomi Politikası Yeniden Düşünmek: Büyük Çin'de Medya ve Demokrasi İçin Sonuçlar", Erdoğan. İ., (çev), *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 4, 165-201
- "Recent Development in Media Law in China", Freshfields Bruckhaus Deringer Bulletin, May 2004, www.freshfields.com. 02,07,2006

- Wu, G. G., (2000), *One Head, Many Mouths: Diversifying Press Structures in Reform China*, Lee, C. C., (edts), **Power, Money, and Media: Communication Patterns and Bureaucratic Control in Cultural China**, (45-67), Evanston, IL: Northwestern University Press,
- Xiaogang, Z., (1993), "The Market Versus the State: The Chinese Press Since Tiananmen", *Journal of International Affairs*, Cilt 47 (1), 195-221
- Xin, X., (2006), "Editorial Introduction to China Media" *Westminster Papers in Communication and Culture*, Cilt 3 (1), 1-10
-